

УДК 159.9

<https://doi.org/10.31891/PT-2023-1-16>

Лариса ПОДКОРИТОВА

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-2242-2576>

e-mail: podkorytova@khmnu.edu.ua

Наталія ТЕЛЯЧА

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-3134-3642>

e-mail: natasha2000415@gmail.com

РОБОТА ПСИХОЛОГА З ФОРМУВАННЯ У ЖІНОК ПСИХОЛОГІЧНОЇ ГОТОВНОСТІ ДО МАТЕРИНСТВА

Стаття присвячена важливій у нинішній час проблемі психологічної готовності до материнства. У праці пропонуються результати емпіричного дослідження рівня та особливостей формування психологічної готовності досліджених до материнства. Виявлено, що досліджені жінки мають переважно низький рівень тривожності, схильні до демократичного стилю виховання своїх дітей, як і їхні батьки, вважають доцільним підготовку до материнства, але себе до материнства вважають готовими лише частково.

Ключові слова: психологічна готовність до материнства, вагітність, материнство, стиль виховання, батьки, діти, сім'я.

Larysa PODKORYTOVA, Nataliia TELYACHA

Khmelnyskyi National University

THE WORK OF A PSYCHOLOGIST ON THE FORMATION OF WOMEN'S PSYCHOLOGICAL READINESS FOR MATERNITY

The article is devoted to the currently extremely important problem of psychological readiness for motherhood. The paper offers an overview of research on the level and features of the formation of psychological readiness of female students for motherhood, and based on this research, an example of a training class program that can be used by psychologists to work with expectant mothers who have a low level of psychological readiness for motherhood is developed and presented. The authors justified the need to create new research methods of psychological readiness for motherhood.

The problem of motherhood has attracted the attention of psychologists for quite some time. However, such a concept as psychological readiness for motherhood is still an unknown part of women both around the world and in our country in particular. One of the reasons for abortions is a low level of psychological readiness for motherhood or its absence as such.

The problem of psychological readiness for motherhood in our country has been relevant for research before. Because motherhood is a woman's vocation by nature, a woman's mission. And only a woman who is psychologically ready for motherhood, has a sincere desire to become a mother, has chosen a partner who is

"healthy" in all senses, who wants to become a father, is a fully formed personality herself, will be able to become a good mother for her children. Also, psychological readiness for motherhood is influenced by upbringing in the parental family, because most often children copy the behavior of their parents, especially if they do not know how to do otherwise. Thus, psychological readiness for motherhood is influenced by many factors.

However, with the beginning of the war in our country, unknownness, constant stress, and fear for life (your own, your partner's, your future child's, your family's, and even strangers") were added to such general problems. Along with this, the demographic situation is significantly deteriorating, and the mission of psychologists is to support and work on the formation of the same psychological readiness for motherhood in women.

So, it is necessary to create new methods of research that would correspond to the current situation in the country. Because the old methods are not adapted to our realities.

Key words: psychological readiness for motherhood, pregnancy, motherhood, parenting style, parents, children, family.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Психологія материнства – одна з найскладніших і мало досліджених галузей сучасної науки в Україні. Актуальність вивчення питання психологічної готовності до материнства обумовлена протиріччям між гострими демографічними проблемами та необхідністю соціально-психологічної допомоги майбутній матері.

Аналіз досліджень та публікацій

Проблема психологічної готовності до материнства знайшла своє відображення у працях С. Мещерякової, Т. Гурьянкової, О. Матвеевої, Н. Самоукіної, Г. Філіппової та інших [4]. А у зарубіжних дослідників в останні роки з'явився інтерес до комплексного, міждисциплінарного вивчення материнства. Основними висновками, зробленими дослідниками, є 1) констатація необхідності продовження психологічних досліджень материнства як цілісного явища, і 2) відсутність адекватного підходу та теоретичної концепції для здійснення такого дослідження [3].

Необхідність вивчення психології материнства і підготовки фахівців у цій сфері обумовлена гострою необхідністю в розробці та реалізації нових програм розвитку готовності до материнства у жінок відповідно до нових умов.

Формулювання цілей статті

Мета статті полягає у представленні результатів емпіричного дослідження психологічної готовності до материнства у жінок.

Виклад основного матеріалу

Для дослідження готовності до материнства нами були дібрані такі методики: Оцінка рівня ситуативної (реактивної) тривожності (Тест Спілбергера-Ханіна) [2]; анкета «Як вас виховували ваші батьки?» [5]; міні-тест для батьків «Мій стиль виховання дитини в сім'ї» [1], а також розроблена авторська анкета «Психологічна готовність до материнства».

Тест Спілбергера-Ханіна використовувався для виявлення рівня ситуативної тривожності у досліджених. Цей опитувальник складається з 20 висловлювань на визначення тривожності як стану (стан тривожності, реактивна або ситуативна тривожність) і з 20 висловлювань на визначення тривожності як диспозиції, особливості особистості (властивість тривожності). Кожне твердження досліджувані мають оцінити залежно від того, як вони себе почувають в даний момент: 1 – ні, це не так; 2 – напевно, так; 3 – вірно; 4 – дійсно вірно. Якщо рівень тривожності, за тестом, не перевищує 30, то вважають, що досліджувана особа на даний момент виявляє низьку тривожність; показник 31-45 балів означає помірну тривожність; і від 46 балів – тривожність висока. Автор тесту також зазначає, що іноді дуже низька тривожність у показниках тесту є результатом активного витіснення особою високої тривоги з метою показати себе в «кращому світлі» [2].

Анкета «Як вас виховували ваші батьки?» спрямована на визначення стилю виховання батьків наших досліджених. Вона складається із 20 тверджень, які пропонується оцінити за шкалою балів: 1 – абсолютно не згоден, 2 – не згоден, 3 – не можу вирішити, 4 – згоден, 5 – повністю згоден. Автор виділяє такі чотири типи виховання в сім'ї: поблажливий, усунутий, скеровуючий владний [5].

Міні-тест для батьків «Мій стиль виховання дитини в сім'ї» розроблений вихователями Красилівського ЗДО для визначення стилю виховання батьків дошкільників. Він складається із п'яти запитань, що мають три варіанти відповідей. Досліджувані мають обрати ту, яка найбільш відповідає їхньому звичному батьківському поведженню. Шляхом підрахунку найбільшої кількості відповідей можна визначити такі стилі виховання: «а» – авторитарний (мало довіри дитині, неналежне врахування її потреб); «б» – демократичний, або авторитетний (визнається право дитини на особистий досвід і помилки, акцент у вихованні – навчити її відповідати за себе та свої вчинки); «в» – індіферентний (без особливих спроб зрозуміти дитину, основні методи виховання – осуд і покарання) [1].

Відповідно до мети і завдань нашого дослідження ми також розробили авторську анкету для дослідження рівня психологічної готовності до материнства та особливостей його формування. Вона складається із 8 запитань, з них, 4 – напівзакриті (з можливістю дати

свій варіант відповіді) 4 – відкриті. Анкета призначена для збору загальних, соціально-демографічних відомостей про досліджених (вік) та відомостей про ставлення жінок до материнства та дітей в цілому. В анкеті містяться питання про те, що таке материнство і психологічна готовність до материнства, про важливість психологічної готовності до материнства, коли необхідно розпочинати психологічно готуватись до материнства та чи вважають жінки себе психологічно готовими до материнства.

Результати емпіричного дослідження за кожною методикою подані нижче.

У дослідженні взяли участь 27 жінок віком від 19 до 42 років (середній вік – 31-32 роки). Умовно ми розділили вибірку на три вікові групи: 19-23 р. (14 осіб – 52%), 27-32 р. (7 осіб – 26%), 35-42 р. (6 осіб – 22%). Дослідження проводилось за допомогою Google Forms.

Розглянемо результати дослідження за методикою «Шкала реактивної і особистісної тривожності Спілберга» [2] на рисунку 1.

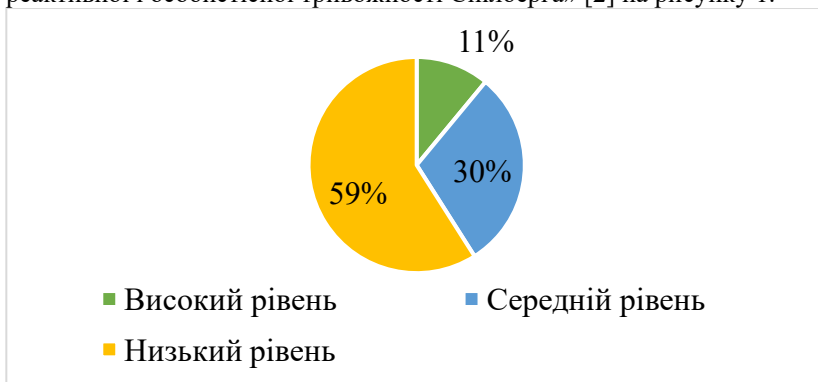

Рис. 1. Результати дослідження, за методикою «Шкала реактивної і особистісної тривожності Спілберга» (у %)

Як видно з рисунку 1, більше половини досліджених (59%) мають низький рівень тривожності; 30% – середній, і 11% – високий.

Результати за анкетною «Як вас виховували ваші батьки?» подано на рисунку 2.

Рис. 2. Відповіді жінок щодо стилю виховання їхніх батьків (у %)

Як видно з рисунку 2, батьки більшості досліджених використовували спрямовуючий стиль виховання – 74%. У 18% батьків виявлено владний стиль виховання. У батьків двох жінок діагностовано змішані стилі виховання, а саме: спрямовуюче-владний – 4% та усунуто владний – 4%. Усунутого та поблажливого стилів виховання не виявлено.

Результати дослідження за тестом «Мій стиль виховання дитини в сім'ї» подано на рисунку 3.

Рис. 3. Відповіді жінок щодо їх стилю виховання дітей (у %)

Згідно з результатами дослідження за тестом «Мій стиль виховання дитини в сім'ї» [1] у 82% досліджених виявлено демократичний стиль виховання, авторитарний – у 7% досліджених і у трьох досліджених виявлено змішаний стиль виховання: авторитарно-демократичний – 4% та демократично-індиферентний – 7%. Індиферентного стилю виховання не виявлено.

Для порівняння результати дослідження за анкетою «Як вас виховували ваші батьки?» і тестом «Мій стиль виховання дитини в сім'ї» були внесені у таблицю 1

Таблиця 1

Порівняння результатів за анкетою «Як вас виховували ваші батьки?» і тестом «Мій стиль виховання дитини в сім'ї» (у %)

Стиль виховання	Анкета «Як вас виховували ваші батьки?»	Тест «Мій стиль виховання дитини в сім'ї»
Спрямовуючий/ демократичний	74	81
Владний/ авторитарний	18	7
Спрямовуюче-владний/авторитарно-демократичний	4	4
Усунуто-владний	4	-
Демократично-індиферентний	-	7

Як можна побачити з таблиці 1, спрямовуючий, або демократичний, стиль виховання є найбільш притаманним як для досліджених, так і для їх батьків. Владний, або авторитарний, стиль виховання більш притаманний батькам досліджених. Спрямовуюче-владний (демократично-авторитарний) стиль виховання однаково виражений і в досліджених і в їхніх батьків. Усунуто-владний стиль виховання характерний лише для батьків, а демократично-індиферентний навпаки – притаманний лише дослідженим.

Розглянемо результати дослідження за нашою авторською анкетою.

На запитання «Що таке материнство на Вашу думку?» значна частина досліджених (37%) не залежно від віку, відповіла «відповідальність». Інші відповіді подані нижче за визначеними нами віковими групами:

Жінки віком 19-23 р. дають такі відповіді: можливість завагітніти, виносити та народити дитину; можливість продовжити рід; виховання, піклування; забезпечувати фінансово; змінюється все: темп

життя, фігура – так як раніше вже не буде; буде важко; багато труднощів; адаптація до нового; головне – щоб була підтримка збоку; діти це щастя; праця; потребує багато зусиль; відчуття щастя; виховати повноцінну особистість; супровід дитини протягом життя; готовність нести відповідальність не лише за своє життя; готовність ділитись з дитиною своїм теплом; турбота, догляд, підтримка; проявляти та дарувати свою любов.

Досліджені 27-32 р.: відповідальність за надане життя; інстинкт, покликання жінки; допомога новому життю в становленні себе як індивідуальності, і як повноцінному члену суспільства; народження, виховання, догляд за дитиною; це дар – дати можливість прийти у цей світ новій душі; вагітність, період годування дитини.

Досліджені 35-42 р.: відповідальність; серйозність; велике щастя; щось не відоме мені; соціальна роль; свідоме прийняте рішення на продовження роду; бажання та можливість дати життя людині; включеність в процес 24/7.

Відповіді досліджених про їх ставлення до материнства подано на рисунку 4.

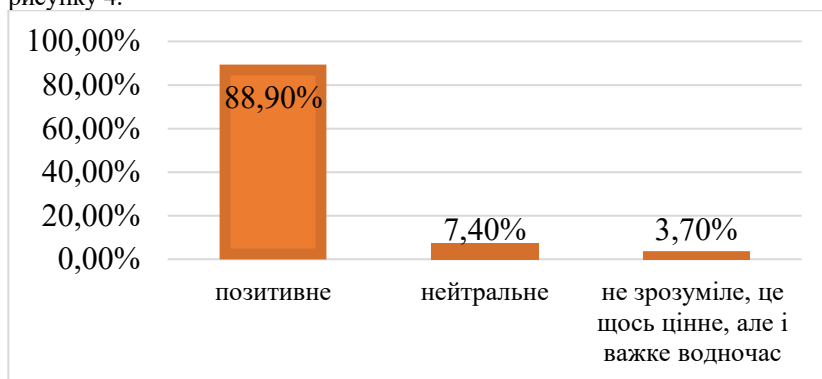

Рис. 4. Відповіді досліджених на запитання «Ваше ставлення до материнства»

Як видно з рисунку 4, 89% жінок позитивно ставляться до материнства, двоє із досліджених 7% мають нейтральне ставлення до материнства, а одна жінка відповіла, що її ставлення до материнства: «не зрозуміле, це щось цінне, але і важке водночас».

Також ми запитали у жінок як вони ставляться до дітей. 92% досліджених (25 осіб) люблять дітей. Одна досліджена відповіла: «такое, час від часу», і ще одна жінка написала: «нейтральне ставлення до дітей))) А своїх дітей люблю».

Відповіді на запитання «Що таке психологічна готовність до материнства на Вашу думку?» у визначених нами вікових групах розподілились так:

19-23 р.: готовність жінки забезпечити умови; мати уявлення про ставлення до дітей; готовність віддавати себе іншій людині; готовність ростити нову особистість; адекватна оцінка своїх можливостей; повне розуміння усіх + і – материнства; усвідомлення; вміти збалансовувати особистісний психологічний стан аби не нашкодити собі та дитині; підготовка до життя з дитиною; відчувати що ти можеш виростити дитину; коли жінка, розуміє що у неї достатньо знань, навичок для піклування про дитину; відповідальність протягом наступних 18 років життя; дати любов, турботу; розуміння, що це на все життя; бути готовим постійно контролювати когось; готовність матері до всіх емоційних станів, які можуть виникнути; прийняття відповідальності; розуміння усіх наслідків; приділяти дитині 90 % свого часу; життя ніколи не стане таким як до цього;

27-32 р.: достатній рівень свідомості і саморозвитку, відповідальності. Внутрішня зрілість, збалансований внутрішній світ, ресурсність; бути психологічно і морально налаштованим; готовність і відповідальність допомагати дитині рости і розвиватися так, як їй це потрібно, підготувати її до свого життєвого шляху; здатність забезпечити сприятливі умови для розвитку дитини; дати раду своїм емоціям, контролювати їх по відношенню до дитини;

35-42 р.: повністю бути готовим до обмеження часу, навчитися бути батьками, належно підготуватися; відповідальність не тільки за себе; розуміння навантаження; емоційна зрілість; уявлення та можливість забезпечити турботу про дитину; коли матір не є інфантильною, а повністю сформованою особистістю в позиції дорослий

Як видно, у відповідях усіх вікових груп найчастіше зустрічаються слова «готовність» і «відповідальність».

На запитання про те, чи вважають жінки важливим бути психологічно готовою до материнства, більшість (96%) відповіли «так», і лише 1 жінка – «ні».

Відповіді на запитанням «Коли, на Вашу думку, необхідно розпочинати психологічно готуватись до материнства?» також розподілені за віком:

19-23 р.: коли чоловік та жінка починають задумуватись про дитину та планують вагітність; коли хочеш дитину; коли є людина з якою ви 100% готові створити сім'ю; коли є матеріальні ресурси для виховання; до вагітності, під час підготовки до зачаття; з 14 років; коли з'явилися серйозні відносини з хлопцем; ще з юнацького віку;

індивідуально, мінімум за рік до вагітності; курси перед пологами; як можна раніше;

27-32 р.: коли жінка сама цього хотітиме з урахуванням біологічного годинника; все своє життя; коли «твій» чоловік поруч, разом маєте бажання, внутрішні ресурси і необхідні матеріальні блага; з 20 років; якщо планова вагітність – коли сформовано намір, якщо не планова – то й тоді)); з дитинства; коли дозрієте до цього;

35-42 р.: за деякий час до планування дитини; у кожного свій час; коли виникає потреба і бажання; коли обираєш собі партнера для батьківства; з народження.

Як видно, більшість досліджених вважають, що про психологічну підготовку до материнства необхідно задумуватись тоді, коли вже є серйозні відносини, бажання та готовність створити сім'ю та стати батьками, головне, щоб було бажання та можливості (в тому й числі матеріальні). Частина вважає що все індивідуально для кожної людини. А от щодо вікових меж думки жінок розходяться: «як можна раніше», «з народження», «з дитинства», «з 14 років»; «ще з юнацького віку», «з 20 років», «все своє життя».

Відповіді на запитання «Чи вважаєте Ви себе психологічно готовою до материнства?» подані на рисунку 5.

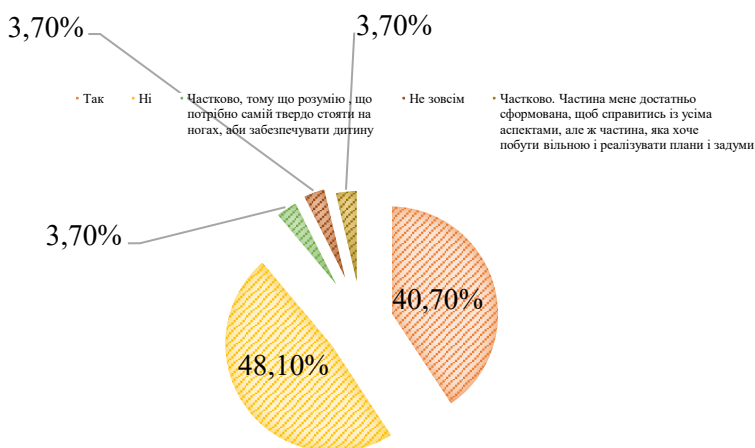

Рис. 5. Відповіді жінок щодо того чи вважають вони себе психологічно готовими до материнства (у %)

Як видно з рисунку 5, «так» – відповіло 40,7% досліджених, «ні» – 48,1%. Одна особа відповіла: «не зовсім». А ще 2 жінки відповіли, що готові частково з певних причин. Як ми бачимо з рисунку, лише менше половини досліджених вважають себе психологічно готовими до материнства.

Узагальнюючи результати, зауважимо, що більшість жінок розуміють материнство як працю і відповідальність. Вони усвідомлюють доцільність психологічної підготовки до народження дитини. Але при цьому більшість досліджених вважають себе психологічно не готовими до материнства.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

В результаті проведеного емпіричного дослідження було виявлено, що більшість досліджених жінок: мають низький рівень тривожності; виховувались своїми батьками у спрямовуючому (демократичному) стилі виховання і, так само, як і їхні батьки, схильні до цього стилю виховання; позитивно ставляться до материнства і люблять дітей; вважають, що важливо бути психологічно готовою до материнства, але при цьому себе особисто вважають неготовими до материнства або готовими частково.

Перспективи подальших досліджень убачаються у розширенні вибірки та психодіагностичного інструментарію для більш ґрунтовного дослідження психологічної готовності до материнства, зокрема виявленні особливостей формування психологічної готовності до материнства, особливостей психологічної готовності до материнства у інших національностях, розробці й апробації програми з психологічної підготовки жінок до материнства.

Література

1. Міні-тест для батьків «Мій стиль виховання дитини в сім'ї» <http://leleka.rv.ua/index.php?m=content&d=view&cid=96> (дата звернення: 10.11.2022 р.)
2. Оцінка рівня ситуативної (реактивної) тривожності (Тест Спілбергера-Ханіна). URL: https://www.lnu.edu.ua/life-safety/wp-content/uploads/2019/09/OZDSH_PR-4-2019.pdf (дата звернення: 10.11.2022 р.)
3. Проблема материнства та його вивчення в психології. URL: https://stud.com.ua/127339/psihologiya/problema_materinstva_yogo_vivchennya_psihologiyi (дата звернення: 15.11.2022 р.)
4. Томаржевська І.В. Теоретичні аспекти проблеми психологічної готовності до материнства в молодих жінок. URL: https://psych.vemadskyjournals.in.ua/journal/1_2021/26.pdf (дата звернення: 20.11.2022 р.)
5. Формування комунікативного компоненту соціальної компетентності дошкільнят. URL: <https://vsosvita.ua/library/formuvanna-komunikativnogo-komponentu-socialnoi-kompetentnosti-doskilnat-16765.html> (дата звернення: 10.11.2022 р.)

References

1. Mini-test dlia batkiv «Mii styl vykhovannia dytyny v simi» <http://leleka.rv.ua/index.php?m=content&d=view&cid=96> (data zvernennia: 10.11.2022 r.)
2. Otsinka rivnia sytuatyvnoi (reaktyvnoi) tryvozhnosti (Test Spilberhera-Khanina). URL: https://www.lnu.edu.ua/life-safety/wp-content/uploads/2019/09/OZDSH_PR-4-2019.pdf (data zvernennia: 10.11.2022 r.)
3. Problema materynstva ta yoho vyvchennia v psykholohii. URL: https://stud.com.ua/127339/psihologiya/problema_materinstva_yogo_vivchennya_psihologiyi (data zvernennia: 15.11.2022 r.)
4. Tomarzhavska I. V. Teoretychni aspekty problemy psykholohichnoi hotovnosti do materynstva v molodykh zhinok. URL: https://psych.vemadskyjournals.in.ua/journal/1_2021/26.pdf (data zvernennia: 20.11.2022 r.)
5. Formuvannia komunikatyvnoho komponentu sotsialnoi kompetentnosti doskilniat. URL: <https://vseosvita.ua/library/formuvanna-komunikativnogo-komponentu-socialnoi-kompetentnosti-doskilnat-16765.html> (data zvernennia: 10.11.2022 r.)